

ΟΜΟΛΟΓΙΑΚΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ: ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ ... ΚΑΤΑΡΓΗΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ ΤΟΥΣ

Με την απόφαση της κυβέρνησης για την εξαίρεση των μαθητών από το μάθημα των θρησκευτικών χωρίς καμία αιτιολόγηση, τέθηκε ξανά σε σοβαρές διαστάσεις ένα σημαντικότατο ζήτημα: κατά πόσο ένα ομολογιακών προδιαγραφών μάθημα έχει θέση σε ένα ιδεολογικά ελεύθερο εκπαιδευτικό σύστημα. Αν και σήμερα τα θρησκευτικά και η πλειονότητα των καθηγητών που τα διδάσκουν δεν κυριαρχούνται από ιδεοληψίες του παρελθόντος και η στόχευση πλέον είναι γνωσιολογική το καταστατικό του μαθήματος δεν έχει ουσιαστικά αλλάξει και το ομολογιακό του περιεχόμενο το καθηλώνει σε στενότερα πλαίσια. Επομένως ήταν απόλυτα αναμενόμενες οι αντιδράσεις όλων εκείνων, που με γνώμονα την ελευθερία της συνείδησης και τα προσωπικά δεδομένα των πολιτών, δραστηριοποιήθηκαν στην κατεύθυνση της διαγραφής του υποχρεωτικού του χαρακτήρα.

Ανέκαθεν όμως θεολογικοί κύκλοι έθεταν τις αντιρρήσεις τους στον κατηχητικό χαρακτήρα του μαθήματος με γνώμονα αυτή τη φορά τη θεολογική και παιδαγωγική τους συγκρότηση^[1]. Οι προτάσεις τους γνώρισαν την πολεμική υποστηρικτών του ομολογιακού μαθήματος. Κατά καιρούς βέβαια υπέρμαχοι του κατηχητισμού, απειλούμενοι με κατάργηση, επικαλούνται επιστημονικούς ρόλους και τη σκέψη διαπρεπών διανοουμένων του θεολογικού κόσμου, στους οποίους επιτίθενται μόλις θεωρήσουν τα ύδατα λιμνάζοντα. Το θέμα όμως σαφώς δεν έχει μόνο ενδοθεολογικές διαστάσεις.

Δεν μπορούμε να παραβλέψουμε πολιτικές τοποθετήσεις και χειρισμούς. Τόσο στο παρελθόν όσο και τώρα, παρατάξεις που δεν ανήκουν στο δεξιό μέρος του πολιτικού φάσματος της πατρίδας μας, ξεκαθάρισαν τη θέση τους για τα θρησκευτικά. Ως επί το πλείστον υποστηρίχθηκε η απαλλαγή του μαθήματος από τον ομολογιακό του προσανατολισμό και την κατήχηση. Έτσι σε γενικές γραμμές είδαν σαν εναλλακτική την αντικατάστασή του από τη θρησκευσιολογία^[2]. Οι παραπάνω απόψεις φυσικά άλλους τους βρήκαν σύμφωνους και άλλους όχι. Εκεί πάντως που όλοι συμφωνούν σήμερα, είναι ότι όσα κηρύγματα τα τελευταία χρόνια εστίαζαν στους «εξ αριστερών» κινδύνους που απειλούν τα θρησκευτικά, φαντάζουν πια γραφικότητες, που βόλεψαν συγκυριακά την κυβερνητική παράταξη.

Με αυτά τα δεδομένα δέχεται σήμερα η κυβέρνηση μια αυστηρή κριτική πολιτικής συμπεριφοράς, για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισε τις εκάστοτε περιστάσεις. Φλερτάροντας επί μακρόν με συγκεκριμένες αντιλήψεις για τη ρόλο της θρησκείας στην κοινωνία καλλιέργησε ανάλογες προσδοκίες, τις οποίες διέψευσε με τους χειρισμούς της στα θρησκευτικά και εισπράττει τώρα την οργή της απογοήτευσης. Ευρισκόμενη αντιμέτωπη με σύγχρονες κοινωνικοπολιτικές απαιτήσεις, κάνει πλέον άλλη στόχευση και χειρίζεται το ζήτημα ή με περίσσειμα υποκρισίας ή με περίσσειμα πολιτικής αδεξιότητας: αφενός μεν δικαιώνει τα ομολογιακά θρησκευτικά και τα ονομάζει υποχρεωτικό μάθημα αφετέρου δε τα εκθεμελιώνει με σχετική εγκύκλιό της καταμεσής του καλοκαιριού! Μια αλλόκοτη κίνηση αιφνιδιασμού χωρίς να προηγηθεί κανένας διάλογος με τους εμπλεκόμενους, ούτε καν με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και τα αρμόδια πανεπιστημιακά τμήματα. Το αποτέλεσμα είναι η δημοσίευση μιας σειράς εγκυκλίων με περίεργους ακροβατισμούς ανάμεσα στο υποτιθέμενο υποχρεωτικό ομολογιακό μάθημα και την απαλλαγή με μια απλή δήλωση επιθυμίας, που κατ' ουσία συνιστά την εν δυνάμει κατάργησή του. Αναρωτιούνται πολλοί, πώς είναι δυνατόν να μην πέρασαν από το μυαλό των αρμοδίων του ΥΠΕΠΘ τα επακόλουθα προβλήματα, που επισημαίνουν με υπόμνημα τους προς τον υπουργό στις 4-9-08 οι υπεύθυνοι του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου^[3]; Ως εκ τούτου δίνουν την εξήγηση, ότι αποτολμήθηκε μια τουλάχιστον επιπόλαιη μορφή κατάργησης, χωρίς κανένα περαιτέρω όραμα.

Κάποιοι μάλιστα χρεώνουν στην πολιτική ηγεσία της χώρας, ότι ενσυνείδητα επιχείρησε να θέσει αυτό το μάθημα σε τροχιά απαξίωσης και σταδιακής κατάργησης, εφόσον γνωρίζει καλά, ότι τώρα δεν υπάρχουν πλέον οφέλη γι' αυτήν από τις σημερινές τάσεις και τις ισορροπίες στο σώμα των ιεραρχών. Ειδάλλως της χρεώνουν αδικαιολόγητα ατυχείς πολιτικούς χειρισμούς, αφού χάρισε στο ομολογιακό μάθημα την προοπτική του ξεπατώματος, στηρίζοντας πάντα τον υποχρεωτικό του χαρακτήρα! Πρόκειται απλά για σύγχυση ή μήπως το κομματικό συμφέρον δοκίμασε την αναζήτηση άλλων, πιθανόν πιο πρόσφορων σήμερα ιδεών για το πολιτικό του μέλλον; Κατά την εκτίμηση της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, έχουμε μια απόπειρα διευκρίνισης παλαιότερης εγκυκλίου και ο σάλος οφείλεται σε ασαφή διατύπωση της «διευκρινιστικής εγκυκλίου» σε συνδυασμό με τον τρόπο προβολής του θέματος από τον τύπο^[4]. Όποια ερμηνεία και να θέλει να υιοθετήσει κανείς, η γραφειοκρατική λήψη αποφάσεων για το περιεχόμενο της εκπαίδευσης δημιούργησε γρίφους και προβλήματα. Φυσικά η κυβέρνηση μη υποκύπτοντας πια στις παρακλήσεις να αναιρέσει την περίφημη Α.Π. 91109/Γ2/10-07-2008 εγκύκλιο του ΥΠΕΠΘ και να επαναφέρει το μάθημα στην κατάσταση του υποχρεωτικού, συνεχίζει να υφίσταται σκληρές αντιδράσεις από όσους αναζητούσαν σε κομματικές παρατάξεις πολιτικούς εγγυητές της ορθόδοξης χριστιανικής αγωγής και κατήχησης.

Αν έστω και αργά δεν αντιμετωπιστεί το θέμα με τη δέουσα σοβαρότητα δεν έχουμε να ελπίζουμε τίποτα άλλο παρά ένα λαϊκίστικο συγκερασμό αντιδράσεων και επιδοκιμασιών με μια επιπλέον εγκύκλιο ... Ήπιες προτάσεις να διατηρηθεί το προαιρετικό ομολογιακό μάθημα, έστω και ανάπηρο, εισηγούνται τον ορισμό στον αντίποδά του ενός θρησκευολογικού μαθήματος για όποιον εξαιρείται, ενώ δε λείπουν και θέσεις, που για να περιχαρακώσουν αυστηρά τα ομολογιακά θρησκευτικά, θέλουν κάτι άσχετο με τη θρησκεία για τους εξαιρούμενους. Η όποια απόφαση δεν πρέπει να διαταράσσει καθ' οιονδήποτε τρόπο τη σχολική ισορροπία. Το θέμα δε χρήζει γραφειοκρατικών χειρισμών, καθώς οι απανωτές εγκύκλιοι για το ποιος τελικά θα διδαχτεί θρησκευτικά και πως θα απασχοληθεί όποιος εξαιρείται, διασκεδάζουν εντυπώσεις με προχειρότητα και γέννησαν προβλήματα στο σχολικό χώρο. Απέτυχαν φυσικά και να κατευνάσουν, όσους θεωρώντας τώρα τον εαυτό τους θύμα κομματικού καιροσκοπισμού, διαμαρτύρονται για τον ευτελισμό του μαθήματος της κατήχησης από αυτούς, που δεν άφηναν να εννοηθούν τέτοιες πολιτικές προθέσεις. Σαφώς απαιτείται οραματισμός για την εκπαίδευση και η θεσμική αξιοποίηση των αρμοδίων παραγόντων και όχι απαίδευτες διοικητικές αποφάσεις.

Στις μέρες μας οι θεολογικές και θρησκευολογικές σπουδές γνωρίζουν σημαντική πρόοδο με εξαιρετες δημοσιεύσεις και σπουδαιότερες μελέτες. Είναι κρίμα η ελληνική κοινωνία να μένει αμέτοχη σ' αυτή την εξέλιξη, εφόσον στην εκπαιδευτική διαδικασία δεν υφίσταται ουσιαστικά ακόμα κανένας θεσμικός δίαυλος μετάγγισης αυτής της επιστημονικής δραστηριότητας, παρά τις κάποιες φιλότιμες προσπάθειες στη συγγραφή σχολικών εγχειριδίων των θρησκευτικών, οι οποίες εν τέλει δέχτηκαν και αρκετά πυρά. Είναι αστείο, να αναζητείται η αίγλη της θρησκείας στην εκπαίδευση σε δεκανίκια φιλόθρησκων πολιτικών ηγεσιών, με ό,τι αυτό συνεπάγεται ... και όχι στη σπουδή της θρησκευτικής κουλτούρας, όπως αυτή αποκαλύπτεται στη γραμματεία της θρησκείας, την ιστορία της, τη φιλοσοφία της, την τέχνη της και εν γένει τη γνώση και την παιδεία γύρω από το επιστητό της θρησκείας. Κάτι τέτοιο αποτελεί ξεκάθαρο πολιτισμικό και επιστημονικό αγαθό μακριά από ομολογιακές προϋποθέσεις μαθητών και προσωπικά θρησκευτικά βιώματα, στοιχεία τα οποία η μέση κοινωνική συνείδηση πλέον, εντός και εκτός των συνόρων μας, δεν τα συνδέει απαραίτητως με τη δημόσια υποχρεωτική σχολική εκπαίδευση^[5].

Όσα νομικά ή άλλης μορφής επιχειρήματα να εγείρει κανείς για την υπεράσπιση του ομολογιακού μαθήματος η βούληση της κοινωνίας είναι αυτή που θα διαμορφώσει το όποιο μέλλον των θρησκευτικών. Ο ειδικός επιστήμονας έχει χρέος να μορφώσει αυτή την κοινωνία με τον πλούτο της μελέτης του πολιτισμού, τον οποίο γέννησε η θρησκεία. Τα άλλα ανήκουν στις ενορίες, όπου η κατήχηση

βρίσκει την εκκλησιαστική της λειτουργία. Αυτονόητο εξάλλου, ότι η θρησκευτικότητα του κόσμου δεν είναι συνάρτηση της παρούσας μορφής των θρησκευτικών και καθόλου δεδομένο, ότι η μεγάλη πλειοψηφία των ορθοδόξων της πατρίδας μας επιθυμεί με αξιώσεις κατηχητισμού το μάθημα. Ούτε μπορεί φυσικά να επιδιώκει κανείς να κατηχήσει υποχρεωτικά στο δημόσιο σχολείο τα παιδιά, έστω και των ορθοδόξων χριστιανών, αναζητώντας τη νομοθετική επιβολή τούτου. Ποιός εξάλλου μπορεί με σοβαρούς όρους να αμφισβητήσει τον καθηγητή Χρήστο Γιανναρά, όταν χαρακτηρίζει «απολύτως ακατήχητη» την ελλαδική κοινωνία, «αν και τα εγγράμματα μέλη της έχουν διδαχθεί υποχρεωτικό μάθημα θρησκευτικών»^[6]; Άρα όσοι τρομοκρατούνται από την ιδεολογική προπαγάνδα των θρησκευτικών μάλλον ανησυχούν άδικα. Πρέπει βέβαια να ληφθεί κάποτε σοβαρά υπόψη, ότι οι μαθητές, οι οποίοι στις εγκύκλιες σπουδές τους είναι απαλλαγμένοι από τα θρησκευτικά για συνειδησιακούς λόγους, το πλέον πιθανό είναι να μην έχουν ποτέ στη ζωή τους καμία υπεύθυνη επιστημονική επαφή με το χώρο της θρησκείας. Αυτό συνιστά έλλειμμα παιδείας αλλά βεβαίως δεν μπορεί να γίνει αλλιώς με το ομολογιακό μάθημα.

Ορισμένοι φοβούμενοι απομάκρυνση από την κατήχηση έχουν «δαιμονοποιήσει» τη θρησκειολογία. Πέρα από το γραφικό της υπόθεσης, πρέπει να πούμε ότι αντίθετο του ομολογιακού μαθήματος είναι πρωτίστως το μη ομολογιακό, που αφορά στο ύφος, τις προϋποθέσεις και τη στοχοθεσία κατά την προσέγγιση των θεμάτων και όχι απαραίτητα η θρησκειολογία, που αφορά στο περιεχόμενο. Είναι λυπηρό πάντως, εξαιτίας ορισμένων αγκυλώσεων, που δυστυχώς δεσμεύουν και τη σκέψη μελών της ιεραρχίας, ένας ολόκληρος χώρος επιστήμης και πολιτισμού να εκπροσωπείται στο σχολείο από ομολογιακές αξιώσεις και σιγά σιγά να απαξιώνεται και να οδεύει προς πλήρη αφανισμό από την εκπαίδευση. Αυτές οι αγκυλώσεις κράτησαν δέσμιο το μάθημα για χρόνια, μειώνοντας την επιστημονική του αξιοπρέπεια και ευτελίζοντας εκκλησιαστικές και θρησκευτικές αξίες^[7]. Κλείνοντας να ευχηθούμε να τύχουν επιτέλους της δέουσας προσοχής από τους πολιτικούς παράγοντες της χώρας, οι φωνές θεολόγων, που καταθέτουν ελευθερία ιδεών, επιστήμη, παιδεία και πολιτισμό μακριά από κάθε κοντόφθαλμη συντεχνιακή λογική^[8].

Σαν υστερόγραφο ας μας επιτραπεί να πούμε, πως είναι ανώφελες οι διακρίσεις ανάμεσα στον κατατηχητισμό και το ομολογιακό μάθημα και ίσως περιττή η επανάληψη του αυτονόητου, ότι ο σκοπός της εκπαίδευσης δεν είναι στενά γνωσιολογικός αλλά ευρύτερα παιδαγωγικός. Οξύμωρη φαίνεται και η επιμονή στο ότι το μάθημα των θρησκευτικών έχει «λίγο» ομολογιακό χαρακτήρα και θεολογικά άγονη η ανάλωση σε νομικά επιχειρήματα. Η εποχή χρήζει απροκατάληπτου διαλόγου με όλους τους πολίτες, χωρίς διακρίσεις χρώματος, φυλής, θρησκευτικού δόγματος ή πολιτικής ιδεολογίας.

Κανδηλάρης Στέφανος
Θεολόγος – Καθηγητής Μέσης Εκπ/σης
Μετ/κό Δίπλωμα Θεολογίας

^[1] Ενδεικτικά παραπέμπουμε στο περιοδικό *Καθ' οδόν*, τεύχος 17, Θεσσαλονίκη 2001, όπου σε σχετικό αφιέρωμα για το μάθημα των θρησκευτικών δημοσίευσε και τα έντονου προβληματισμού άρθρα των πανεπιστημιακών καθηγητών, Νίκου Ματσούκα, *Μια άλλη διάσταση του θρησκευτικού μαθήματος*, Νίκου Ζαχαρόπουλου, *Η θρησκευτική αγωγή μπρος στο αίτημα για ανεξιθρησκία και εφαρμογή των δημοκρατικών αρχών*, Ιωάννη Πέτρου, *Το μάθημα των θρησκευτικών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα* και του σημερινού παρέδρου ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Παντελή Καλαϊτζίδη, *Το θρησκευτικό μάθημα στην εποχή της πολυπολιτισμικότητας*.

^[2] Το ΠΑΜΕ εκπαιδευτικών ζητά την πλήρη κατάργηση του μαθήματος από το σχολείο, ώστε «να απαλλαγεί το σχολείο από τον ανορθολογισμό». Βλ. Εφημ. *Ριζοσπάστης*, Φύλλο 18-9-08, σελ. 19. Η θέση αυτή απηχεί στη φρασεολογία

διατυπώσεις του ΚΚΕ, βλ. Εφημ. *Ριζοσπάστης*, Φύλλο 1-9-00, σελ. 9. Το κόμμα αυτό πάντως εισηγούμενο το χωρισμό Εκκλησίας - Πολιτείας, πρότεινε τη μετατροπή των ομολογιακών θρησκευτικών σε θρησκευιολογία, βλ. Εφημ. *Ριζοσπάστης*, Φύλλο 4-12-05, σελ. 10.

[3] Το εν λόγω υπόμνημα προς τον υπουργό παιδείας του συμβούλου του Π.Ι. Στ. Γιαγκάζογλου και των παρέδρων Γ. Στάθη και Παντ. Καλαϊτζίδη αξίζει να μελετηθεί σε όλες τις πτυχές του: θεολογικές, παιδαγωγικές και νομικές, καθώς αναλύει προσεκτικά, με ακρίβεια και νηφαλιότητα την προβληματική για το θρησκευτικό μάθημα στη σύγχρονη εκπαίδευση. Βλ.

http://www.dide.ach.sch.gr/thriskeftika/news/Ypomnhma4_9_2008.doc

[4] Βλ. <http://www.theol.uoa.gr/PSIFISMA.doc>

[5] Ορισμένες αναφορές στο διαδίκτυο, δυστυχώς και θεολόγων, για το καθεστώς των θρησκευτικών σε ευρωπαϊκές χώρες είναι σε σημεία ελλιπώς ενημερωμένες για τη σημερινή κατάσταση, άλλα αυτό δεν είναι του παρόντος. Επιπλέον η φιλοσοφία που διέπει το δυτικό χριστιανισμό στις επιμέρους εκφάνσεις του διαφοροποιείται ριζικά από την αντίστοιχη της ορθόδοξης Εκκλησίας.

[6] Βλ. Χρήστου Γιανναρά, *Να καταργηθεί το μάθημα των θρησκευτικών*, στις *Επιφυλλίδες της Καθημερινής*, Φύλλο 7-9-08.

[7] Βλ. τους ευρύτερους προβληματισμούς του καθηγητή Χρήστου Γιανναρά, στο παραπάνω δημοσίευμα της Εφημερίδας *Καθημερινή*.

[8] Βλ. χαρακτηριστικά [Κείμενο προβληματισμού εκπαιδευτικών θεολόγων για τη διδασκαλία του Μαθήματος των Θρησκευτικών](http://www.alfavita.gr/anakoinoseis/ank896a.php), (<http://www.alfavita.gr/anakoinoseis/ank896a.php>).